

Sygn. akt III CSK 349/16

POSTANOWIENIE

Dnia 11 stycznia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Owczarek (przewodniczący)

SSN Roman Trzaskowski

SSN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku J. S.

przy uczestnictwie S. S.

o dział spadku,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 11 stycznia 2018 r.,

skargi kasacyjnej uczestniczki

od postanowienia Sądu Okręgowego w K.

z dnia 17 marca 2016 r., sygn. akt II Ca .../15,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

J. S. w 2002 r. złożyła wniosek o dział spadku po S.M. i A. M.; rodzicach: jej i uczestniczki postępowania – S. S. Córki nabyły spadek z mocy ustawy; każda udział wynoszący $\frac{1}{2}$. W skład spadku wchodziła nieruchomość położona w S., składająca się z działek ewidencyjnych o numerach: 3622 i 4257 (grunty orne i leśne) oraz 8633/2 (grunt zabudowany budynkiem mieszkalnym przy ul. R. 115), objęta księgą wieczystą nr KR1 [...].

S. M. mieszkała w budynku przy ul. R. 115 do swojej śmierci w 2001 r. (A. M., jej mąż zmarł wcześniej). Zajmowała we wschodniej części budynku jeden pokój i kuchnię. W tej części do 1980 r. mieszkała też wnioskodawczyni; od 1968 r. korzystała ona ponadto z pokoju na poddaszu. Pozostałą część budynku, od strony zachodniej zajmowała uczestniczka z mężem (który zmarł w 2003 r.), córką, synem i jego rodziną. Obecnie uczestniczka mieszka tam tylko z córką B. S. Wnioskodawczyni od 1 maja 2002 r. nie była przez uczestniczkę wpuszczana na nieruchomość przy ul. R. 115. Wnioskodawczyni i uczestniczka pozostają od wielu lat w konflikcie.

Sąd Rejonowy postanowieniem wstępnym z dnia 18 listopada 2005 r. uznał za usprawiedliwione co do zasady żądanie wnioskodawczyni ustanowienia odrębnej własności lokali w budynku na działce nr 8633/2 przy ul. R. 115 oraz upoważnił wnioskodawczynię do wykonania w tym budynku w terminie jednego roku od dnia uprawomocnienia się tego postanowienia określonych robót adaptacyjnych, tak by powstały dwa samodzielne lokale mieszkalne, mogące być przedmiotem odrębnej własności. Apelację uczestniczki od postanowienia wstępnego Sąd Okręgowy oddalił postanowieniem z dnia 26 kwietnia 2006 r. Roboty określone w postanowieniu wstępnym zostały wykonane przez wnioskodawczynię dopiero w latach 2010 - 2012 r. Wcześniej wnioskodawczyni napotykała na przeszkody ze strony uczestniczki w ich podjęciu.

Postanowieniem z dnia 23 września 2015 r. Sąd Rejonowy:

– ustalił, że działka ewidencyjna nr 8633/2 została podzielona na: działkę nr 8633/3 (o granicach w obrysie budynku), działkę nr 8633/4 i działkę nr 8633/5, oraz ustalił przedmiot działu spadku,

– wyodrębnił w budynku na działce nr 8633/3 dwa samodzielne lokale mieszkalne: lokal mieszkalny nr 1 – wschodni, o łącznej powierzchni użytkowej 107,52 m², oraz lokal mieszkalny nr 2 – zachodni, o łącznej powierzchni użytkowej 100,05 m²,

– ustalił bliżej opisane części wspólne budynku,

– dokonał działu spadku po A. M. i S. M. w ten sposób, że:

a) działki ewidencyjne o numerach: 3622, 4257 i 8633/5 wraz z przynależnym lokalem mieszkalnym nr 1 - wschodnim, przyznał na własność wnioskodawczyni,

b) działkę ewidencyjną nr 8633/4 wraz z przynależnym lokalem mieszkalnym numer 2 - zachodnim, przyznał na własność uczestniczce,

– ustalił, że działka ewidencyjna nr 8633/3 oraz części wspólne budynku pozostaną we współwłasności każdorazowych właścicieli lokali,

– ustalił wartość majątku będącego przedmiotem działu spadku na kwotę 332 233 zł,

– zasądził od uczestniczki S. S. na rzecz wnioskodawczyni J. S. kwotę 14 124,59 zł tytułem rozliczeń stron związanych z dokonaniem działu spadku oraz orzekł o kosztach postępowania.

Postanowieniem z dnia 17 marca 2016 r. Sąd Okręgowy oddalił apelację uczestniczki od postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 23 września 2015 r. Sąd drugiej instancji przyjął za własne ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Rejonowy oraz podzielił ocenę prawą Sądu Rejonowego.

Dokonał także w sentencji postanowienia Sądu Rejonowego sprostowania przez eliminację słowa „przynależnym”, użytego dwukrotnie, w punktach orzekających o przyznaniu własności lokalu mieszkalnego nr 1, wschodniego, wnioskodawczyni, a lokalu mieszkalnego nr 2, zachodniego, uczestniczce.

W skardze kasacyjnej uczestniczka zarzuciła postanowieniu Sądu Okręgowego z dnia 17 marca 2016 r. naruszenie art. 233 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c., naruszenie art. 350 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c., naruszenie art. 365 § 1 k.p.c. oraz naruszenie art. 201, 206 i 207 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Według skarżącej, Sąd Rejonowy orzekając w pkt 5 lit. a i lit. b sentencji o przyznaniu na własność określonych działek wnioskodawczyni i uczestnicze „wraz z przynależnym lokalem”, uznał każdy z lokali objętych tym orzeczeniem za przynależność innej nieruchomości gruntowej niż nieruchomość, z której lokale te zostały wyodrębnione. Sprostowanie przez Sąd Okręgowy sentencji postanowienia Sądu Rejonowego przez wyeliminowanie słowa „przynależnym” stanowiło więc zmianę merytoryczną orzeczenia i tym samym niedopuszczalną na podstawie art. 350 § 1 k.p.c., a nie - usunięcie oczywistej omyłki, której art. 350 § 1 k.p.c. może tylko dotyczyć. Oceny tej nie zmienia, zdaniem skarżącej, to, że prawu polskiemu nie jest znana konstrukcja, w której lokal będący odrębnym przedmiotem własności, stanowi przynależność innej nieruchomości gruntowej niż ta, z której został on wyodrębniony. W konsekwencji uczestniczka zarzuciła w skardze kasacyjnej Sądowi Okręgowemu naruszenie art. 350 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.

Zarzut ten jest bezzasadny. Nie ma żadnych podstaw do twierdzenia, że Sąd Rejonowy dał wyraz w swym postanowieniu przypisywanej mu przez skarżącą konstrukcji „przynależności lokalu do innej nieruchomości gruntowej”. Kontekst użycia przez Sąd Rejonowy zwrotu „wraz z przynależnym lokalem” jednoznacznie wskazuje na zamiar określenia w ten sposób jedynie położenia lokalu: że znajduje się on w części budynku przylegającej do wskazanej działki gruntowej (wskazanych działek gruntowych). Użyto go zatem niewątpliwie niefortunnie w sposób oczywiście niewłaściwy zamiast zwrotu – skądinąd zbędnego – „wraz z przylegającym lokalem”. Również bez dokonanego przez Sąd Okręgowy sprostowania taki sens tego zwrotu nie powinien budzić żadnych wątpliwości.

Naruszenia art. 233 § 1 i art. 365 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. skarżąca dopatruje się w nieuwzględnieniu w zaskarżonym postanowieniu i postanowieniu

Sądu Rejonowego z dnia 23 września 2015 r. postanowienia wstępnego z dnia 18 listopada 2005 r. w zakresie, w jakim w jego uzasadnieniu zostało wskazane, że wnioskodawczyni poniesie koszt prac adaptacyjnych w 60%, i obciążenia jej ostatecznie kosztami w 50%.

Łączony z przytoczonym twierdzeniem zarzut naruszenia art. 365 § 1 k.p.c. jest oczywiście bezzasadny. Prawomocność materialna orzeczenia, którą statuuje ten przepis, oznacza nakaz przyjmowania przez osoby i instytucje w tym przepisie wskazane, że w określonej sytuacji stan prawny przedstawia się tak, jak to wynika z rozstrzygnięcia zawartego w danym orzeczeniu formalnie prawomocnym. Tak ujętą moc wiążącą ma jednak tylko sentencja orzeczenia. Zawarte w uzasadnieniu motywy rozstrzygnięcia sądu nie wiążą na podstawie art. 365 § 1 k.p.c. Mogą one co najwyżej jedynie służyć w niektórych przypadkach do sprecyzowania zakresu mocy wiążącej rozstrzygnięcia sądu, zawartego w sentencji orzeczenia.

Tak samo, tj. jako oczywiście bezzasadny należy ocenić również łączony przez skarżącą z przytoczonym twierdzeniem zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. Kwestia zakresu ponoszenia kosztów prac adaptacyjnych przez wnioskodawczynię i uczestniczkę jest kwestią prawa materialnego, a art. 233 § 1 k.p.c., dotyczy postępowania dowodowego co do faktów. Ponadto możliwość oparcia na art. 233 § 1 k.p.c. podstawy kasacyjnej podlega ograniczeniom przewidzianym w art. 398³ § 3 k.p.c. (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2013 r., IV CSK 269/12). Niezależnie od tego, należy zauważyć, że Sąd Okręgowy wyjaśnił, dlaczego ostateczny rozkład kosztów adaptacji budynku odbiegał od zakładanego w motywach postanowienia wstępnego wydanego dziesięć lat wcześniej.

Zarzut naruszenia art. 201 i 207 k.c. skarżąca poparła twierdzeniem, że prace adaptacyjne, których kosztami została w połowie obciążona, zostały przez wnioskodawczynię wykonane bez podstawy prawnej i zarazem bez jej zgody. W ocenie skarżącej, postanowienie wstępne wydane w sprawie z powołaniem się na art. 11 ust. 2 ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. (jedn. tekst. Dz.U. 2015.1892 ze zm. – dalej: „u.w.l.”) nie może być uznane za podstawę prawną wykonania tych

prac, ponieważ prace te zostały zrealizowane już po upływie terminu określonego w tym postanowieniu.

Artykuł 11 ust. 2 u.w.l. nie wymaga zamieszczenia w wydawanych na jego podstawie postanowieniach terminu wykonania prac adaptacyjnych, ale w praktyce taki termin jest w tych postanowieniach nierzadko zamieszczany. W związku z tym wyłania się kwestia konsekwencji jego niedotrzymania.

Niewątpliwie prawomocne postanowienie wstępne, o którym mowa w art. 11 ust. 2 u.w.l., przesądza, że w postanowieniu końcowym zniesienie współwłasności nieruchomości nastąpi przez ustanowienie odrębnej własności lokali określonych w tym postanowieniu wstępnym (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2004 r., IV CK 455/04). Sąd wydając postanowienie końcowe, może orzec w sposób odbiegający od treści prawomocnego postanowienia wstępnego tylko w razie zmiany okoliczności stanowiących podstawę wydania postanowienia wstępnego.

Dopóki nie nastąpi wykonanie prac adaptacyjnych koniecznych do wyodrębnienia samodzielnych lokali, nie będzie oczywiście możliwe wydanie postanowienia końcowego o treści zgodnej z postanowieniem wstępnym. Niewykonanie prac adaptacyjnych w terminie określonym w postanowieniu wstępnym może być jednak w konkretnym przypadku uznane za wyraz zmiany okoliczności, uzasadniającej wydanie postanowienia końcowego o treści odmiennej od postanowienia wstępnego.

Samo natomiast to, że wymagane prace adaptacyjne zostały wykonane dopiero po terminie określonym w postanowieniu wstępnym wydanym na podstawie art. 11 ust. 2 u.w.l., nie uzasadnia uznania tych prac za niemające podstaw w tym postanowieniu wstępnym i za bezskuteczne z punktu widzenia tego postanowienia – z tą konsekwencją, że postanowienie to nie będzie wiązać przy wydaniu postanowienia końcowego. Artykuł 167 k.p.c. nie ma tu zastosowania, ponieważ określony w postanowieniu wstępnym termin do wykonania prac adaptacyjnych nie jest terminem do podjęcia czynności procesowej. Celem wyznaczania przez sądy terminu do wykonania prac adaptacyjnych, mimo iż art. 11 ust. 2 u.w.l. tego nie wymaga, jest dążenie do zdyscyplinowania uczestników postępowania

w zakresie realizacji tych prac. Sankcja bezskuteczności w stosunku do prac wykonanych po upływie wyznaczonego terminu nie dałaby się pogodzić z tym celem. Jeżeli prace te, mimo napotykaných trudności w terminowej realizacji – a jak poucza doświadczenie praktyki, w tym przykład niniejszej sprawy, trudności te nie są, z wielu przyczyn, rzadkością – zostały ostatecznie wykonane w sposób odpowiadający postanowieniu wstępnemu, a przy tym nie zmieniły się okoliczności leżące u podstaw wydania postanowienia wstępnego, to brak uzasadnienia do nieuznania mocy wiążącej tego postanowienia przy wydawaniu postanowienia końcowego. Inaczej byłoby, gdyby doszło do zmiany okoliczności leżących u podstaw wydania postanowienia wstępnego. W takim razie, jak już wyżej wspomniano, sąd podejmując postanowienie końcowe może orzec w sposób odbiegający od treści prawomocnego postanowienia wstępnego.

Sądy orzekające w niniejszej sprawie trafnie więc uznały moc wiążącą postanowienia wstępnego Sądu Rejonowego z dnia 18 listopada 2005 r. (związania nim w sprawie).

Kolejny zarzut, naruszenia art. 206 k.c., przez uznanie, że uczestniczka nie dopuściła wnioskodawczyni do współposiadania spadkowej nieruchomości, jest gołosłowny w zestawieniu z dokonanymi w sprawie ustaleniami faktycznymi, wiążącymi Sąd Najwyższy przy rozpoznawaniu skargi kasacyjnej (art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Chybiony jest także zarzut naruszenia art. 207 k.c. w zakresie, w jakim skarżąca wiąże go z obciążeniem jej zapłatą z tytułu korzystania jej córki do roku 2005 „z części budynku mającej przypaść wnioskodawczyni”. Skarżąca uważa, że ewentualne roszczenie z tego tytułu wnioskodawczyni powinna skierować nie do niej, lecz do jej córki, B.S.

Sąd Rejonowy uwzględnił w rozliczeniach między wnioskodawczynią a uczestniczką wynagrodzenie należne wnioskodawczyni od uczestniczki na podstawie art. 225 w związku z art. 224 § 2 i art. 206 k.c., z tytułu nieuprawnionego – z wykluczeniem wnioskodawczyni - korzystania przez uczestniczkę z całego budynku w okresie od 2002 r. do 2010 r. Choć w uzasadnieniach obu sądów orzekających w sprawie kwota należna z tego tytułu jest nazywana także

obciążeniem z tytułu pobranych pożytków w wyniku zajmowania budynku „ponad udział przysługujący uczestniczące” – i taką terminologią posługuje się również skarżąca, podnosząc rozpatrywany obecnie zarzut naruszenia art. 207, to nie ulega wątpliwości, że kwota ta we wskazanych rozliczeniach stanowi należne na podstawie wymienionych wyżej przepisów wynagrodzenie za nieuprawnione korzystanie z nieruchomości w złej wierze (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2008 r., III CZP 3/08), i tym samym nie może być – tak jak to czyni skarżąca – traktowana jako rezultat łączonego z art. 207 k.c. rozliczenia z tytułu pobranych pożytków.

Także przy właściwej kwalifikacji tej kwoty, tj. traktowania jej jako wynagrodzenia przysługującego na mocy art. 225 w związku z art. 224 § 2 i art. 206 k.c. za nieuprawnione korzystanie z nieruchomości w złej wierze, nie ma podstaw do kwestionowania uwzględnienia w rozliczeniach między wnioskodawczynią i uczestniczką korzystania ze spadkowej nieruchomości przez córkę uczestniczki. W rozliczeniach między współwłaścicielem wyzutyk ze współposiadania nieruchomości a współwłaścicielem, który dokonał wyzucia i korzystał z nieruchomości w sposób wykraczający poza swoje uprawnienie, należy uwzględnić także korzystanie z nieruchomości przez domowników tego ostatniego i jego obciążyć wynagrodzeniem z tego tytułu.

Z przedstawionych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 13 § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

